

**KÜLTÜRLER ARASI DUYARLILIK VE EMPATİK EĞİLİMLER:
BİR DERLEME ÇALIŞMASI¹**

Akif GÜNER²
Zeynep GÜNER³
Doç. Dr. A. Faruk LEVENT⁴

ÖZET

İnsanların parçası olduğu kültürler birbirinden farklı özelliktedir ve sürekli değişim göstermektedir. Toplumların kendilerine özgü olan ve gelecek nesillere aktardıkları maddi veya manevi her şey kültüre ilişkindir. Sosyal bir kavram olarak kültür, tarih içerisinde yaratılan bir anlam ve önem sistemidir. Kültür yaptığımız, düşündüğümüz ve hissettiğimizdir. Kültür öğretilir, öğrenilir ve paylaşılır. Bireyler bir kültür içinde var olurlar. Kültür empatisinin değeri, son yıllarda göç, küreselleşme ve uluslararası ticaretin artması nedeniyle daha da önem kazanmıştır. Farklı kültürlerden insanlar kişisel ve mesleki açıdan daha sık etkileşime girmek zorundadır. Empati becerisi, öğrenebilecek en önemli becerilerden biridir ve bireylerin daha sağlıklı ilişkiler kurmasına yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda toplumun kültürel yapısına uyum sağlayan ve empati becerisine sahip olan öğretmenlerin, öğrencilerle iletişimini ve iş birliği iyileştireceğinden hareketle bu araştırmanın amacı, kültürel duyarlılık ve empati eğilimlerine yönelik çalışmaların sistematik bir şekilde incelenmesidir.

Anahtar Kelimeler: Kültürler Arası Duyarlılık, Empati, Empatik Eğilimi

**CROSS-CULTURAL SENSITIVITY AND EMPATIC TRENDS:
A COMPILATION STUDY**

ABSTRACT

The culture that people part of is different from each other and is constantly changing. Culture is made up of very different ethnic societies, but is also influenced by religion, moral beliefs and other elements. Culture is in almost every aspect of your life. Culture can be divided into music, literature, visual arts, architecture, or language. In fact, the factors affected by culture that we perceive with are a reflection of the deeper meaning of the culture. Culture is what we do, think and feel. Culture is taught, learned and shared. Individuals exist in a culture. The value of cultural empathy has become increasingly important in recent years due to immigration, globalization and the increase in international trade. People from different cultures have to interact more often personally and professionally. Practicing empathy can be considered one of the most important skills you can learn. In the world that seeks imperfections and triggers fear and anger in humans, empathy can be an effective factor in this fear and anger. It can help people live a healthier life. In this context, considering that teachers who have adapted to the cultural structure of the society and have empathy skills will improve their communication and cooperation with students, the aim of this study is to systematically examine the studies on cultural sensitivity and empathy tendencies.

Keywords: Intercultural Sensitivity, Empathy, Empathic Tendency,

¹Çalışma Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü “Öğretmenlerin Kültürler Arası Duyarlılık Düzeyleri ile Empatik Eğilimleri Arasındaki İlişki: Halk Eğitimi Merkezi Örneği” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Milli Eğitim Bakanlığı, Tuzla Halk Eğitimi Merkezi, akifguner@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7447-5741

³ Milli Eğitim Bakanlığı, Tuzla Halk Eğitimi Merkezi, zeynepogu@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7129-7778

⁴ Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, faruklevent@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3429-6666

GİRİŞ

Kültür; özgünlük taşıyan toplumsal etkinliklerin dilin, sanatın, entelektüel çalışma şekillerinin biçimlendiği bir düzenin doğrudan ya da dolaylı ürünüdür (Williams, 1981, s. 11-12). Kültür tanımları, aslında kültürü bir tema etrafında dönen bir betimleme sonucu (örneğin; sanat, tutum ve inançlar kalıbı) olarak açıklanmaktadır. Literatür incelendiğinde kültür ile ilgili farklı tanımlar yapıldığı görülmektedir. Bu farklılığın nedeni kültür kavramının ifade ettiği anlam alanının geniş ve göreceli olmasıdır. Kültür kavramı, ülkemizde gündelik yaşamda ve kitle iletişim araçları tarafından doğru anlamda kullanılmadığı görülmektedir. Örneğin halk arasında sıkça kullanılan ‘‘kültür merkezi, kültürlü insan’’, ‘‘ yemek kültürü’’ gibi ifadeler kültürün gerçek anlamının dışındadır (Bingöl, 2010, s. 36).

Temel inançlar kültürel unsurlardan en önemlisidir. Toplumsal düşünce algılara dayanır. Kültürün iç dünyasıdır. Yine bu inançlar toplumsal birlikteliği, kutlamaları, törenleri, bayramları kişiler arası iletişimi etkiler. Temel inançları toplumun birlikte inançlarını kapsar (Şişman, 2007, s. 3). Örgüt üyelerinin de bazı inançları vardır ve bu inançlar örgüt kültürünün oluşumunu ve devamlılığını sağlayan temel unsurlardandır. İnançlar, dünya hakkında ve dünyanın nasıl işlediğine ilişkin temel varsayımlardır (Terzi, 2000, s. 46).

Değerler, birey ve toplum açısından önem verilen ve ulaşılmak isteneni ifade eder. Bireyin değerlerinin oluşmasında içinde yetiştiği aile ortamı, arkadaş grupları, öğretmenler önemli bir etkiye sahiptir. Ortak değerler, uzlaşma ve bütünleşmeyi sağlar; farklı değerler çatışmaya neden olur (Şişman, 2007, s. 93). Değerler, örgüt içinde gözle görülmeyen ancak çalışanların düşünce, duygu, davranış ve algılarını şekillendiren varsayımlardır. Bu varsayımlar; örgütlerin iş görüşme usullerini, kişiliğini, problem çözme araçlarını, misyonunu, zaman algılarını ve daha birçok konuyu kapsar (Tikici, 2005, s. 217). İnsan, doğuştan kendine has özgünlük ve bireysel farklılıklarla dünyaya gelmesine rağmen, toplumsal değerlerle şekillenmiş, bu süreçte belli değerleri içselleştirmiş ve bazı kimlikler edinmiş sosyal bir varlıktır. İnsanın sahip olduğu bu değerler dünyası bireyin içinde bulunduğu topluma özgüdür. Fiziksel olarak özgün doğan insan, içinde bulunduğu toplumun maddi ve manevi değerleriyle donanır. Sahip olduğu bu değerler dünyası kişinin olayları algılamasında önemli bir yere sahiptir. Başka bir ifadeyle dünyayı ve olayları, kültürel kimliklerimizin ve onun belirlediği ölçü ve kalıplarla algıladığımız söylenebilir.

1. TEMEL DEĞERLER VE NORMLAR

Değerler; ekonomik değerler, sosyal değerler, siyasal değerler, dini değerler olarak sınıflandırılabilir. Diğer taraftan ara değerler ve nihai değerler; işe ilişkin değerler ve entelektüel değerler biçiminde de sınıflamalar yapılır (Şişman, 2007, s. 4). Etik ilkelerin genellikle değişmediği ancak etik değerlerin değişebildiği ifade edilir (Çelik, 2006, s. 280). Değerler sisteminin başlıca görevleri şöyle özetlenebilir (Bursalıoğlu, 2012, s. 21):

- Bireylere amaç ve yön vermek,
- İnsan grubunun toplu eylemini sağlamak,

- Bireylerin davranışını belirlemede bir ölçü kullanmak,
- Bireylere birbirinin davranışını kestirme olanağı vermek.

2. SEMBOLLER VE UYGULAMALAR

Sembollerin yansımaları sanat etkinlikleridir. Bu etkinlikler kültürel özgünlük içerir. Toplumsal değerlerin yansımalarıdır, bu yönüyle toplumlara göre farklılaşmaktadır (Şişman, 2007, s.96). Paylaşılan etik değerler, davranışlara yol gösterir (Çelik, 2006, s.280). İletişimsel bir olay her türlü insan iletişimini içerdiğinden, bir sanat eseri de, farklı kitleler tarafından farklı algılanan semiyotik bir kavrayışa kavuştuğu için iletişimsel bir olay olarak düşünülebilir.

Sosyal bütünleşme, bir toplumda yaşayan insanların düşünce, duygu, inanç, amaç ve ideallerindeki ortaklığı ifade eder. Kültür ve eğitim, toplumsal bütünleşmede önemli bir role sahiptir. Eğitim, hem bir istikrar hem de bir değişme aracıdır. Sosyal değişmelerle sosyal istikrar ve bütünleşme arasında dengenin sağlanması önemlidir.

Eğitimin özünde bireyi farklılaştırma bir amaç olup bireyler arasındaki farklılıklar arttıkça, sosyal bütünleşmenin zarar görmesi beklenebilir. Bir toplumda sosyal bütünleşmeyi sağlayan çeşitli mekanizmalar vardır. Toplumda bireyler arasında bütünleşmeyi sağlayan temel araçlardan biri, ortak kültür (inançlar, değerler, semboller vb.) olup eğitimin de ortak bir kültür çevresinde insanları birleştirmesi ve böylece sosyal bütünleşmeye katkı sağlaması beklenir. Toplumsal bütünleşmenin sağlanabilmesi, ortak kültürün dışında başka koşullara bağlıdır. Bunlar, sosyal adalet, sosyal eşitlik, fırsat ve imkân eşitliği ve gelir dağılımında dengenin sağlanmasıdır (Şişman, 2011, s. 116). Öğretmenlerin kültürlerarası duyarlılık ve empati eğilimlerini geliştirmeye yönelik öğretmenlik mesleğinin stresli yönleriyle daha etkili şekilde başa çıkmaya yardımcı olacak okul temelli uygulama ve stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir. Öğretmenlerin farklı kültürlerden kişilerle ders dışı zamanlarda sosyal ve sportif aktivitelere katılımının sağlanmasının, onları kültürler arası duyarlılık ve empati eğilimlerini artıracığı düşünülmektedir.

3. TARİH

Kültürel tarih, sadece yüksek kültürün ya da insanların geçmiş ritüellerinin alternatif olarak çalışması değildir. Bu yaklaşım, en iyi temsiliyet alanını ve tarihsel kavrayış arayışının en verimli alanları olarak anlam mücadelesini ele alan bir yaklaşım olarak tanımlanır (Şişman, 2007, s. 96). Kültür tarihi, bir adım geri atmamızı ve kabul ettiğimiz şeylerden bazılarının dikkat çekici olduğunu, değişmez ve doğal olduğunu düşündüğümüz bazı şeylerin koşullu ve değişime açık olduğunu kabul etmemizi sağlar. Kültürlerin oluşumu tarihle yakından ilişkilidir

4. DİL

Dil ile kültür birbiriyle ilişkilidir ve birbirlerine bağlıdır. Dil, kültür tarafından oluşturulmuş, kültür ise dilden etkilenmiş ve dili etkilemiştir. Dil, kültür ortamıdır. Her toplumun kendine özgü bir düşünce tarzı, bir davranış şekli vardır. Nesne ve olayları algılamayı; sevgimizi, nefretimizi, sevincimizi, hüznümüzü, çaresizliğimizi bize özgü evrende sahip olduğumuz iletişimsel dizgelerle sağlarız. Kısacası dil ile düşünür ve dünyayı onun belirlediği ölçü ve kalıplarla algılarız (Akarsu, 1998, s. 81).

Dil, sahip olduğumuz değerler dünyasının anahtarı vazifesi görür. kullandığımız dili oluşturan kelimeler ve kelime kalıpları bize özgü bir evrende biçimlenmiş olup, farklı toplumlarda bu kalıplar, değişen bir algı alanına sahiptir. Bu nedenle iki dildeki kelimeleri bilmekle ve çeviriye dilsel dizgelerin yer değiştirmesi olarak bakmakla çeviri yapılması mümkün değildir (Bingöl, 2010, s.55). Dil, sadece bilgi alışverişi için bir araç olarak değil; değerler, algılar, söylemler aracılığıyla kimlikler gibi sembolik gerçekleri yaratma ve şekillendirme gücüne sahip sembolik bir sistem olarak kullanılır.

Dilsel farklılıklar sıklıkla başka bir kültürün işareti olarak görülür ve bunlar genellikle komşu halklar arasında hatta aynı ulusun farklı grupları arasında bölünme yaratabilirler. Bu özellik, dilin kültüre nasıl bir yol olabileceğini açıklar. Kültürü diğer kültürlerden ayıran temel farklılıklardan biri dildir (Tikici, 2005, s. 219). Zenginleşen dil içinde edinilen kavram, terim ve kelimeler bireyin kişisel gelişiminde olduğu kadar toplumsal gelişiminde de önemli bir yere sahiptir. Dil, kültür ile bağlantısı olan ve değişen bir sistemdir.

Söz varlığı bir dilin değişime açık en belirgin unsurudur. Dilin iskeleti olarak adlandırılan dilbilgisel kuralların değişimi ise dillerin tarihsel gelişiminde daha geniş bir süreyi kapsar. Dilin, çeşitli sosyal, kültürel ve tarihsel olgular sonucu değişikliğe uğraması kaçınılmazdır (Aksan, 1995, s.27). Dil ile kültür birbirini etkileyen ve tamamlayan kavramlardır. Bir başka deyişle biri ötekine gönderme yapmadan açıklanamaz. Kültürün dili yarattığı kadar, dil de kültürü yaratmıştır. Dil sadece nesilden nesle aktarma görevi görmez, aynı zamanda insanlar dilleriyle düşünür, konuşur ve yaşamlarını sürdürürler (Bingöl, 2010, s.44).

5. KÜLTÜRÜN DEĞİŞMESİ VE EĞİTİM

Öğretmenler, kültürel çeşitliliği hoşgörü ile karşılayan bir öğrenme ortamı sağlar (Çetin, Öksüz Gül ve Erol, 2018). Bu sayede okul da kültürel değişimi sağlayan örgütlerin başında gelir. Bu konuda çatışan iki fikir vardır. Birinci fikre göre okul, sosyal mirası aşıl原因an bir örgüt olarak eylem göstermelidir. İkinci fikre göreyse okul, sosyal düzende gerekli düzeltmelerin yapılmasına yardımcı olmaktadır (Bursalıoğlu, 2012, s. 35).

Kültürler iyi ve kötü kültürler olarak sınıflandırılmaz (Şişman, 2007, s. 142). Önyargılar, yalnız uluslar ya da kültürlerle karşı değil, aynı grubun diğer kısımlarına, alt kültürlerle ve aynı toplumdaki azınlıklara karşı da oluşabilir. Önyargılar, sosyalleşme süreci içinde öğrenilir. Ancak önyargıların temel kaynağı ailedir. Dolayısıyla, önyargılar, kültürlerarası etkileşim sonucunda değil, ondan önce oluşan yargılardır (Kartarı, 2006, s.216). Kültür, bir toplumu diğerinden ayırmaya yarayan, onun özelliğini temsil eden bir işarettir (Topçuoğlu, 1975, s. 88). Coşkun (2006, s.276), Türkiye'nin ülkeler arası ilişkilerinin yakın tarihe kadar ekonomik ve politik açıdan ele alınıyor olmasına rağmen Avrupa Birliği üyeliği bağlamında toplumsal gelişmeler, eğitim, dil, kültür ve din gibi faktörler açısından da değerlendirildiğini ve Avrupa Birliği'ne üye olmak isteyen ülkelerin bu alanlarda gerekli hukuki düzenlemelerde bulunmalarının beklendiğini ifade etmiştir.

Bir eğitim örgütünün amaçları, örgüt içindeki ve dışındaki değerler üzerine kurulur. Örneğin, bir eğitim örgütünün amaçlarını saptamak sadece o örgüt üyelerinin tekelinde olmamalıdır. Eğitim önce sosyal sonra politik, daha sonra mesleksi bir girişimdir. Sosyal bir girişimdir çünkü toplumun yetişmemiş üyelerini eğitmek her şeyden önce yetişmiş bireylere düşen bir görevdir. Ayrıca eğitim olgusunun toplumdan geldiği, çıkışında topluma gittiği unutulmamalıdır. Bu bakımdan bir eğitim örgütünün amaçlarını kararlaştırmak örgütün dışındaki değerleri ve bunların sahiplerini dikkate aldığı oranda mümkündür

6. KÜLTÜRLERARASI DUYARLILIK

Kültürlerarası duyarlılık, kültürel geçmişi bize benzemeyen kişileri anlamamıza ve öğrenmenize olanak tanıyan bir dizi beceriye işaret eder. Kültürlerarası duyarlılık modeli, altı aşamalı bir seride, kültürel farklılıklara yönelik tutumların bir devamı olarak düşünülmüştür. Amaç, inkar, savunma ve minimizasyonun etnosentrik aşamalardan kabul, uyum ve entegrasyonun etnoreöative aşamalarına geçmektir. Bennett, etnosentrizmi, başkalarının varlığını kabul etmeden kendi geçmişin dünya görüşünün üstünlüğünü varsayan bir tutum veya zihniyet olarak tanımlamıştır. Etnorölativizm, diğer taraftan tüm grupların eşitlik ve geçerliliğini üstlenir ve başkalarını kendi kültürünün standartlarına göre değerlendirmez (Bennett, 2011). Dünya, küresel bir köy haline geldikçe ve farklı kültürel geçmişlere sahip insanlar giderek birbirleriyle etkileştikçe, etnosentrizmin üstesinden gelmek için hangi faktörlerin ve kültürlerarası duyarlılığın bulunmadığının araştırılması çok önemlidir. Etnomerkezciliğin azaltılması ve kültürlerarası duyarlılığın artırılması, çeşitlilik, eşitlik adaleti ve demokrasiden daha iyi bir toplum yaratılmasına büyük ölçüde yardımcı olacaktır. Stafford vd. (1997) göre kültürel duyarlılık, kültürel farklılıkların ve benzerliklerin var olduğunun farkında olmak ve değerler, öğrenme ve davranış üzerinde güçlü bir etkiye sahip olmak anlamına gelmektedir.

Kültürel olarak yetkin bir birey, tüm insanları eşsiz insanlar olarak görür ve onların deneyimlerinin, inançlarının, değerlerinin ve dilinin algılarını etkilediğini fark eder.

Yaşam ve çalışma ortamlarında sıklıkla egemen ve ikincil bir kültürün bulunduğu durumlarla karşı karşıyayız. Kültürlerarası duyarlılık, her iki grubun birbirinin özelliklerini anlaması ve buna saygı duyması anlamına gelir (Dabbah, 2017).

Bennett; etnosentrik yönelimlerin varlığını inkâr ederek, ona karşı savunma yaparak veya önemini en aza indirerek kültürel farklılıklardan kaçınma yolları olarak görülebildiğini ifade etmiştir (Bennett, 2011).

Etkili kültürlerarası iletişim; anlayış farklılıkları ve benzerlikleri algılama, tepki verme ve kabul etme kabiliyetine bağlıdır. Milton J. Bennett'ın kültürlerarası duyarlılığın gelişimsel modelini altı aşamada açıklıyor. Bunların üçü etnosentrik, üçü etnorölatiftir. Bennett'ın Kültürlerarası Duyarlılığın Gelişimsel Modeli Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Bennett'in Kültürlerarası Duyarlılığın Gelişimsel Modeli

Etnik Merkezci Dönem (etnosentrik)			Etnik Göreceli Dönem (etnorölativ)		
Reddetme	Savunma	Küçümseme	Kabul	Uyum	Entegrasyon

Kaynak: Bennett, M. (2011). A Developmental Model Of Intercultural Sensitivity The Intercultural Development Research Institute

Tablo 1.'de görüldüğü üzere, etnik merkezci dönem (etnosentrik) ve etnik göreceli dönem (etnorölativ) üç aşamadan oluşmaktadır. Bu teoriye göre, gerçekten kültürel duyarlılığı benimsemekle ilgilenen insanlar şunlardan hareket ediyor: Kültürlerarası duyarlılığın etnik merkezci dönem (etnosentrik) evreleri, kendi kültürümüzün parametrelerine göre analiz edildiği tutum veya bakış açısı olarak tanımlanmaktadır. Çoğunlukla kendi etnik grubu en önemlisidir ya da kültürümüzün bazı veya tüm yönlerinin diğer kültürlerden daha üstün olduğu inancını içerir (Estrada, 2017). Bu üç aşama şunlardır: Reddetme, savunma ve küçümseme.

Reddetme: Kültürel hassasiyetin bu aşamasında insanlar kültürel farklılıkları ve deneyimleri tanımazlar. Kültürel farklılıklardan kasten ayrılma, izolasyon koşullarını yaratarak dünya görüşünü değişime karşı korur (Bennett, 2011). Algılanan kültürel farklılıkların (çizelgeler, bayramlar, yemekler, kıyafetler vs) fark edilmesine karşın, daha derin içsel farklılıkların inkâr edilmesidir (Estrada, 2017). Bu ilk aşamada, bireyler diğer kültürlerle olan tüm etkileşimi reddederler ve kültürel farklılıkları keşfetmek konusunda herhangi bir ilgi göstermezler. Çapraz kültürel durumlarda da saldırgan davranabilirler.

İnkâr aşamasındaki insanlar kültürel farklılıkların varlığını tanımazlar. Bu aşamada, insanlar değer sistemlerini başkalarına dayatma eğilimindedirler, “doğru” olduklarına ve farklı olan diğer kişilerin “karışık” olduğuna inanmaktadırlar. Onları kabul etmeyi reddettikleri için kültürel farklılıklar tehdit altında değildir.

Genellikle kültürel inkâr yaşayanlar kendilerinden farklı insanlarla samimi ilişkiler kurmazlar ve bu nedenle diğer kültürlerle inanmak için deneyimsel temelleri olmamıştır. Reddedilme aşamasının önemli bir göstergesi, yerli halktan daha iyi bilindiğine ilişkin inançtır

Savunma: Kültürel hassasiyetin savunma safhasında, insanlar farklılıkları fark eder, ancak bunların negatif olduğunu görürler, çünkü kendi kültürleri en gelişmiş, en iyi olan kültürdür (Dabbah, 2017). Olumsuz klişeler, önyargılar ve ayrımcı tutumlara yol açan tehdit duygusu nedeniyle diğer kültürleri olumsuz veya küçümseyici terimlerle eleştirir (Estrada, 2017).

Savunma aşamasındaki kişiler artık diğer kültürlerden daha fazla cahil olmazlar; diğer kültürlerin varlığını kabul ederler, ancak bunların geçerliliğini tanımazlar. Diğer düşünce biçimlerinin varlığı bir tehdit olarak hissederler ve böylece kendi kültürlerinin üstünlüğünü savunmak için onları aşağılamaktadırlar. Kültürel farklılıkları üstesinden gelinmesi gereken sorunlar olarak görürler ve ikili bir “kendileri vs.” zihniyetleri vardır. İnkâr aşamasındaki kişiler, diğer kültürel değer sistemlerinin varlığı nedeniyle tehdit altına girmezken (savundukları halde onlara inanmazlar), savunma aşamasındaki kişiler “rekabet eden” kültürler tarafından tehdit edilmiş gibi hissederler. Savunma aşamasındaki insanlar kendilerini kendi kültürünün üyeleri ile kuşatma eğilimi gösterirler ve diğer kültürlerden üyelerle temastan kaçınırlar (Dabbah, 2017).

Küçümseme: Bu kültürel hassasiyet aşamasındaki kişiler, kendi kültürel değerlerini yansıttıklarından habersizdirler. Kendi değerlerini üstün görürler. Kültürel farklılıkların sadece farkındalığının yeterli olduğunu düşünürler. (Dabbah, 2017).

Egemen bir savunma tecrübesine sahip insanlar kutuplaşmış bir şekilde kültürel farklılık yaşarlar, insanlar tarafından kuşatma altında “kendileri” ve “diğerleri” arasında sıkışmış bir sınırla kendilerini koruyarak basit ve negatif yollarla basmakalıp olduklarını düşünmektedirler (Bennett, 2011).

Kültürlerarası iletişim ve duyarlılığın vurguları daha çok davranışa sahip gibi görünse de, hiçbir davranışın düşünce, duygu ve tutum olmadan var olamayacağı açıktır. Bu nedenle kültürlerarası bir zihniyetin varlığı oldukça önemlidir. Zihniyet, kişinin kültürel bir bağlamda faaliyet gösterme bilincini ifade eder. (Bennett, 2008). Etnik merkezci bakış açısını hayatımıza dâhil etmeye devam ettiğimiz sürece karşılaşacağımız kültür, hep kendi kültürümüz olacaktır (Uluç, 2003, s.3-4).

Entegrasyon: Kültürel hassasiyetin bu aşamasında olan insanlar kolayca bir kültürel çerçeveden diğerine geçebilirler. Diğer kültürler için empati geliştirirler. Bu aşamada, bir grupta (örneğin aileleri) veya başka biriyle (meslektaşlarıyla) etkileşime girdiklerinde kişiliğini neredeyse değiştiren mükemmel iki dilli/iki ilişkili kültüre sahip bireyler görmek mümkün olabilir (Dabbah, 2017). Bu aşama, yalnızca yurt dışında yaşayan ve çalışmakta olan uzun vadeli yabancı göçmenler tarafından sağlanmaktadır. Bu aşamada, bireyler içgüdüsel olarak diğer kültürlerle etkileşim halinde davranışlarını ve iletişim tarzlarını değiştirirler. Entegrasyon, etnosentrizmden uzaklaşmak için son aşamadır. Bu aşamada, insanlar kimliğinin tek bir kültüre dayanmadığını kabul eder. Entegre olduktan sonra, insanlar zahmetsizce ve hatta bilinçsizce dünya görüşleri ve kültürel referans çerçeveleri arasında geçiş yapabilir. Kendi kültürel kimliklerini koruyor olsalar da, doğal olarak diğer kültürlerin özelliklerini buna entegre ederler.

Kültürel farklılıkların etnorölativistik bir görünümüne geçmek özünde çift kültürlü olmaktır. Entegrasyon, kültürel farklılıklara razı olmak ve yerel kültürün özelliklerini zahmetsizce kabullenmektir. Kültürlerarası duyarlılık aynı zamanda başkalarının size nasıl baktığını ve bunlarla nasıl iletişime geçtiğini de etkiler (Dabbah, 2017).

Ekip oluşturma, faaliyetler ve kolaylaştırılmış hikaye anlatımı (çeşitli grupların üyelerinin sırayla hikayeleri paylaştıkları), etnosentrikten kültürler arası duyarlılığı geliştirici faaliyetlere örnek verilebilir (Dabbah, 2017). Bu durum aynı zamanda toleranslı olmayı da gerektirir (Batuhan, 2007, s.76).

Güvene dayalı olan ve işbirliğinin teşvik edildiği bir okul ortamında, öğretmenlerin daha yüksek düzeyde kültürlerarası duyarlılık gösterebileceği beklenebilir. Bu açıdan sağlıklı iletişimin olduğu kurumsal ortamlar oluşturmak yararlı olabilir.

Modern eğitimin ana rollerinden biri, öğrencileri bu çok kültürlü küresel dünyada gelecekteki kişisel ve mesleki yaşamları için gerekli olan çeşitli yeterliliklerle donatmaktır. (Dabbah, 2017).

Kültürlerarası iletişim yeterliliği arttıkça farklı kültürlerle mensup bireyler arasında yanlış anlamalar azalır. Kültürlerarası iletişim yeterliliğini geliştirmek için öncelikle iletişime katılan taraflar hem kendi davranışlarını hem de karşısındakinin davranışlarını, iletişim sürecinin gerçekleştiği bağlamda, tahmin edebilmeli ve açıklayabilmelidir. İletişim süresince birey kendisini rahat hissetmeli ve kendi davranışlarıyla birlikte, iletişimde bulunduğu bireyin olası davranışları hakkında tahminde bulunabilmelidir (Kartarı, 2006, s. 231).

Byram (1997, s. 48), kültürlerarası iletişim yeterliliğinin beş bileşeni kapsadığını belirtmiştir. Bu modelde tutumlar, birinci bileşen olarak tanımlanmıştır. Tutumlar, diğer kültürlerle yönelik kuşku ve güvensizliği önlemek için geliştirilen merak, açıklık ve hazır bulunuşluktur. Bu bileşen ayrıca, bireyin sadece kendi değer, inanış ve davranışlarının doğru olduğunu varsaymadan bunları farklı değer, inanış ve davranışlara sahip bireylerin bakış açılarından görebilme konusundaki isteğini de tanımlamaktadır. İkinci bileşen, bilgidir. Bu bileşen, bireyin kendi kültüründe ve diğer kültürlerde sosyal grupların ve sosyal kimliklerin nasıl işlediği konusunda sahip olması gereken bilgiyi tanımlamaktadır. Üçüncü bileşen; kıyaslama, ilişkilendirme ve yorumlama becerisidir. Bu bileşen, bireylerin farklı kültürlerdeki bir olayı ya da olguyu anlayıp yorumlayabilme ve bunları kendi kültürüyle kıyaslayıp ilişkilendirebilme becerisini ifade etmektedir. Dördüncü bileşen, karşılıklı etkileşim ve keşfetme becerisidir. Bu beceri, farklı kültürlerle ait yeni bilgi ve becerileri edinebilme ve eş zamanlı iletişim ve etkileşim sınırları içerisinde edinilen bu bilgi ve becerileri kullanabilmedir. Beşinci bileşen ise eleştirel kültürel farkındalıktır. Bu bileşen, bireyin belirgin ölçütler çerçevesinde kendi kültüründeki ve diğer kültürlerdeki bakış açılarını ve uygulamaları eleştirel olarak değerlendirmesidir.

Kültürlerarası iletişim sırasında bireyler olgu ve olayları değerlendirirken, bakış açılarını değiştirip, karşı tarafın kültürel bakış açısını göz önünde bulundurmalıdır. Bireyin kendi kültüründe normal, doğal, belirgin olarak tanımlamaya alıştığı şeyler, başka kültürlerde farklı algılanabilir, farklı anlamlarla yüklü ya da tamamen anlamsız olabilir. Bunu hatırlamak, kültürlerarası iletişimin temel kuralıdır. Bunun başarılabilmesi için bireylerin belirli bir duyarlılık birikimine sahip olması gerekmektedir (Ügeöz, 2003, s. 88). Göncü (2016), kültürlerarası iletişimsel yeterlik entegre edilmiş öğretimin orta düzey öncesi seviyesinde, yabancı dil olarak İngilizce öğrenen Türk üniversite öğrencileri üzerindeki etkisi ile ilgili üç araştırma sorusunu cevaplamıştır.

Sonuçlar deney grubundaki katılımcıların kültürlerarası iletişimsel tutum, beceri ve bilgilerinde önemli bir fark olmamasına rağmen kültürlerarası iletişimsel eylemlerinde önemli bir fark olduğunu ortaya koymuştur. Son olarak, ankette yer alan sorulara verilen cevaplarda kültürlerarası iletişim hakkında ve farklı kültürlerden insanlarla iletişimde kültürlerarası iletişimsel yeterliğin rolü hakkında bu derslerin deney grubu katılımcılarının farkındalığını artırdığını göstermiştir.

7. EMPATİ

“Empati” terimi geçen yüzyılda kendimizi “gözlemlediğimiz” duygu süreci olarak adlandırılan Almanca “*einführung*” kelimesinden gelmektedir (Titchener, 1909). Başlangıçta bu terim felsefi anlamda kullanılmış ve kendini yalnızca görselliği değil, nesnenin hissiyatını paylaşarak yaşayan bir sanat nesnesine yansıtmayı gerektirmiştir. Bununla birlikte, 20. yüzyılın başlarında bu terim, sosyal bilimler alanıyla ilgili daha kapsamlı bir anlam taşımış ve başkalarını nasıl hissettirdiğimiz anlamında kullanılmaya başlamıştır (Lipps, 1903, 1905). Theodor Lipps empatiyi Almanca “*einführung*” sözcüğünün karşılığı olarak “bir insanın kendisinin karşısındaki bir nesneye yansıtması, kendini onun içinde hissetmesi ve bu yolla o nesneyi içine alarak/özümseyerek anlaması süreci” olarak tanımlamıştır. 20. yy. boyunca kavram iki farklı yaklaşımla tanımlanmıştır. 1950’lere kadar, duygusal bir deneyim olarak ele alınan kavram, 1950’lerden sonra bilimsel bir çalışma alanı olarak incelenmiştir. 1950’lerden sonra psikoloji ve psikiyatri araştırmalarında bir yöntem olarak ele alınan empati bir insanın karşısındaki insanı tanıması, kendini onun yerine koyarak onun özellikleri hakkında bilgi sahibi olması anlamında kullanılır olmuştur (Dökmen, 2003, s. 340).

Empati, kişinin başka bir kişinin, kurgusal karakterin veya duygusal varlığın duygularını tanıma ve paylaşma yeteneği olarak tanımlanabilir. İlk olarak, bir başkasının durumunu kendi perspektifinden görür ve daha sonra duygularını, varsa acısını da dahil olmak üzere paylaşır (Burton, 2015). Empati, başka bir kişinin durumunu kendi perspektiflerinden anlama becerisidir.

7.1. Empatinin Öğeleri

Empatinin kökeni öz bilinçtir. Duygularımız ne kadar açıksa, hisleri okumayı da o kadar iyi beceririz. Başkasının ne hissettiğini sezebilmenin anahtarı, ses tonu, mimikler, jestler, yüz ifadesi ve benzeri türden sözsüz ifadeleri okuyabilmektir (Goleman, 2005, s.127).

Empatik beceri, günlük yaşamda empatik eğilimde bulunmanın ve empati kurmada iletişim kurmanın unsurlarındandır. Empatik beceri, bilişsel ve duygusal alanları içermektedir. Empatik eğilim ise daha çok duygusal öğeler içerir (Cengiz, 2008, s. 12). Duygular ve çatışma arasındaki kuvvetli ilişki, bizleri duygusal zekâ kavramına yönlendirmektedir (Özdemir, 2012, s. 22).

Çözüm üretmek, işi kazanmak ve korumak, çatışmayı önlemek ya da yaymak için empati ve güven önemlidir.

Dinleme, empati kurmayı diğer insanlara gösterebilecek en etkili yöntemlerden biridir. Önce, kişinin içeriği anlamış olduğunu göstermek için söylediklerine geri bildirim verilir. Bu genel bir dinleme becerisidir.

İkincisi, duygusal tepki yansıtılır. Duyguları yansıtma, empati sisteminin önemli bir parçasıdır, çünkü kişinin kendi duygularını daha iyi anlamasına ve düzenlemesine yardımcı olur. Başkalarıyla empati kurmamızın ana sebebi budur. Onların tepkileri, kendi yanıtlarımızı düzenlememize ve dünyadaki mantığını anlamamıza yardımcı olur.

Üçüncüsü, nasıl davranmasını istediğinizi belirtin. Davranışınızı ifade etmek başka bir kilit unsurdur. Çünkü bu yolla, duygusal durumunu anladığınızı ve onlarla ilerlemeye yönelik bir davranış bulmalarına yardımcı olduğunuzu göstermiş olursunuz (Rube, 2017). İletişim, insanın sosyal bir varlık olarak kendini ifade etmesi için bir zorunluluktur. İnsan çevresi ile iletişim kurarak yaşar. İnsan, yaşamının ve toplumsal yapının olmazsa olmaz koşuludur. İletişim, bilgi üretme, iletme, algılama sürecidir, insanoğlunun hayatını sürdürmesi için en az fizyolojik ihtiyaçları kadar gereklidir (Bingöl, 2010, s.62).

Empati kurma ve etkin dinleme, tarafların ne söylediğini anlama kadar nasıl hissettiğini anlama anlamını taşır ve her iki tarafa da önem vermesine ve onları daha iyi anlamasına olanak sağlayan sözlü ve sözsüz dönütler sağlar (Özdemir, 2012, s. 99).

Empati kişinin kendini başkasının yerine koyarak anlamaya çalışmasıdır (Bridge, 2004, s. 26). Kağıtçıbaşı'na (1996) göre, tutumlar insanların kendi deneyimleriyle oluşur, bazıları da başka kaynaklardan elde edilmektedir. Davranışları etkileyen faktörlerin belirlenmesi örgütün yaşamı açısından önemlidir.

Goleman (2005), empati benlik bilinci ve benlik-diğer ilişki bilincinin iki boyutunu tanımlar. Empati kurmak büyük miktarda benlik bilgisi gerektirir. Kendini bilinçlendirmenin ve duyguların anlaşılmasının geliştirilmesi, bakım verenler tarafından yönlendirilir ve çocuklar olmadan başkalarındaki duyguları tanımlayamaz ve analiz edemezler.

7.2. Empati ve Duygu

Empati aynı tecrübeye sahip olmaksızın başka bir kişinin hislerini ve düşüncelerini fark edebilme, anlayabilme ve bunlara karşı duyarlı olma yeteneğidir. Empati, mutlaka şefkat veya empatik kaygı anlamına gelmez; çünkü bu kapasite, merhametli veya zalim davranış bağlamında mevcut olabilir. Goleman (2005)'a göre, duygusal yeterlikleri öğrenebilmek için bireylerin, o duygusal yeterliğin ait olduğu temel yeterlik alanıyla ilgili olan ve doğuştan getirilen duygusal zekâ becerilerine sahip olmaları gerekmektedir.

Duygular, bireylerin bilinçli olarak duygularının farkında olması ve onları tanımlamasının yanı sıra onları düzenleme ve yönlendirme kapasitelerinden etkilenmektedir (İkiz, 2009, s. 22).

Empatik ilişkiler böyle iletişim problemlerini ortadan kaldırmaktadır (Baltaş ve Baltaş, 2000, s. 56). Empati, başkalarının hissettiklerini hissetme yeteneğidir. Duyguların eğitiminde bize en fazla yardım edecek kavram empatidir (Bridge, 2004, s. 26).

Empati için insanlarla sağlıklı iletişim kurmanın ön şartı denebilir. Birinin sahip olabileceği tüm farklı hareket, duyu ve hislerle empati kurabiliriz; üzüntü, yalnızlık, yaratıcılık, heyecan, can sıkıntısı, acı, ıstırap vb. şefkat, acılar ve acılar ile empati kurduğumuz zaman olanlara uygulanan addır. Bu aynı zamanda bazıları tarafından empatik bir endişe olarak da adlandırılabilir. Empati ile aynı işlemi takip eder. Dolayısıyla merhamet, empatik sürecin bir alt kümesidir.

7.3. Empati ve Sempati

Empati ve sempati birbiriyle sıklıkla karıştırılan iki kavramdır. Bunun nedeni ikisinin de başkalarının duygusal yaşantıları karşısında gösterilen tepki biçimleri olmasından kaynaklanır. Ancak empati ile sempati arasında bazı önemli farklılıklar vardır. Şöyle ki sempati, acı çeken bir kimse karşısında onun duygularıyla ilgili yüksek bir farkındalığı ve onu teskin etme çabasını içerir. Sempati duyan kişi karşısında acı çeken kişiyi bir an önce teskin etme çabası içindedir ve bunu yapmadığı zaman suçluluk duyabilir (Öner, 2001, s.30). Hem empati hem de sempati merhametin, duyguların ve deneyimlerin paylaşılma ortaklığına dayanır. Sempati, kişinin kendini daha iyi ya da mutlu hissetmesini sağlayan samimi bir arzudur. Empati, farklı olarak, paylaşılan bir bakış açısı veya paylaşılmış duyguları içermez. Empati, kişinin kendini başkalarıyla özdeşleştirmesi veya yansıtması üzerinde odaklanmıştır (Tarhan, 2012, s. 101).

Empati genellikle başkalarının durumuna tepki gösteren acıma, sempati ve merhamet ile karıştırılır.

Özetle, empati ve sempati birbirleriyle ilişkili fakat ayrı süreçlerdir. Bir insana sempati duymak, onun sevinç ya da üzüntüsünü paylaşmaktır, onunla benzer duygular hissetmektir. Sempati durumunda bireyin kendisini karşındakinin yerine koyması gerekmez. Empati ise sempatiye göre daha kompleks bir süreçtir. Empati sürecinde kendimizi karşımızdakinin yerine koymak, onun duyu ve düşüncelerini anlamaktır. Aynı zamanda bu iki süreç, empati ve sempati duyulan kişinin içinde oluşturduğu duygular açısından da farklılaşırlar. Sempati duyulan bir kişi benzer eğilim ve amaçlara sahip olmaktan dolayı bir gruba ait olduğunu, empati durumunda ise diğer kişi tarafından anlaşıldığını hisseder. Bu nedenle sempati daha çok sosyal etkileşim ortamlarında, empati ise yüz yüze ve birebir ilişkinin olduğu durumlarda daha yoğun yaşanır (Duru, 2002, s. 56).

Empati, birisinin duygularını hissetmektir. Nasıl hissettiğini anlamaktır. Sempati, birinin zor bir durumda olduğunu umursamanızdır, ancak kendiniz hakkında bir şey hissetmeniz gerekmez. Empati ile daha kişisel bir anlayışa sahip olabilirsiniz veya duygularınızı paylaşabilirsiniz. Sempati ile kendinizle birlikte duyguyu hissetmiyor olsanız da rahatlık sunulabilir.

7.4. Empati ve Özdeşim

Özdeşim, empatiyle karıştırılan kavramlardandır. Oysa birbirlerinden oldukça farklıdır. Özdeşleşmede birey, kendisini karşıdaki insanın yerine koymaktan çok onu kendisiyle bir sayma eğilimindedir. Empatide ise iki ayrı kişi ve iki ayrı benlik vardır. Empatik anlayış özdeşleşme ile de karıştırılmamalıdır. Bir kimse ile özdeşleşmede o kişi gibi olma ve onun gibi davranma eylemi vardır. Burada birinci kişinin benliği silinerek, yerine diğer kimsenin benliği yerleştirilmektedir. Bu bakımdan özdeşleşmede iki kişi aynı benliği paylaşırken, empatide iki ayrı benlik birlikte var olmaktadır (Akkoyun,1982, s. 67).

Empatik yeteneklerimiz sosyal etkileşimde merkezi bir konumdadır ve buna göre başkalarının duygularını hissetmek ve bunları ortaya çıkarmak konusundaki becerimiz kişilerarası ilişkilerde sağlıklı bir şekilde çalışmak için çok önemlidir (Blair, 2005; Eisenberg ve Miller, 1987).

Empati, bir başkasının, içinde bulunduğu durumu nasıl hissettiğini veya anladığını anlama yeteneğidir. Kendini “başkalarının yerine koyma” ve bir durumun onları hissettirme şeklini anlayabilme yeteneğidir. Tam bir empati tanımının iki bölümü vardır: Paylaşılan duygu ve başka birinin bakış açısını görme. Empati bir bireyin başka bir bireyin duygularını anlamak iken, özdeşleşme diğer bir insan gibi hissetme ve onun gibi davranmadır. Empati, başka bir kişinin hislerini ve bakış açısını anlama yeteneğidir. Empatik insanlar kendilerini bir başkasının yerine koyabilirler. Empati, bilmediğimiz insanlar da dahil olmak üzere diğer insanlara duygusal bağlar kurmamıza yardımcı olur. Çocuklar doğal olarak kardeşlerine, akrabalarına ve arkadaşlarına karşı empati geliştirirken, empati sağlıklı, üretken, birbirine bağlı bir dünyayı sürdürmek için çok önemlidir (Kuzgun, 2006, s. 109).

7.5. Empati ve İçtenlik

İçtenlik, doğallık ve saydamlık iç içe geçmiş ilişki değerleridir. İçtenlik ya da diğer adıyla samimiyet, bir görüşme sürecinde başvuranın ve bireyin duygu, düşünce, tutum ve davranışlarını olana ya da gerçeğe uygun olarak ve yapaylıktan kaçınarak aktarma eğilimi olarak tanımlanabilir (Doğan, 2013, s. 55). İnsan kendine değer verebildiği oranda başkalarına değer verir; diğer insanlara gerçek anlamda değer verdiğini hissettiği anda kendisini de değerli bulur. Empati ve içtenlik kavramları birbiriyle yakından ilgilidir (Geçtan, 2004, s. 75). Empati, tüm sağlıklı ilişkilerin kökenindedir. Hareketlerinizin başkalarını nasıl etkilediğini, iyi bir arkadaş ya da takım arkadaşı olmak için hangi eylemleri gerçekleştirmeniz gerektiğini bilinmesine yardımcı olur ve çevredeki insanlar ve dünya hakkında daha fazla bilgi edinmeye yardımcı olur (Dökmen, 2003, s. 151).

7.6. Empati ve Sezgi

İnsan ilişkilerinin vazgeçilmez bir unsuru olarak ele aldığımız iletişim, örgütsel ve toplumsal faaliyetlerin sürdürülmesi için de bir zorunluluktur. Empati ve sezgi birbirinden çok farklı kavramlardır. Sezgi ile birey karşıdaki kişinin ihtiyaç ve yönelimlerini ortaya çıkarma eğilimindedir. Sezgi sürecinde birey, karşıdaki bireyin yaşantısını gözlemleyerek değerlendirir ve bir yorumda bulunur.

Ancak empatide değerlendirme ve yorumlama söz konusu değildir (Sabuncuoğlu 1982, s. 160). Akkoyun (1982)'a göre sezgi, bir kimsenin ihtiyaç ve yönelimlerini ortaya çıkarma, çözümlenme ve formüle etme yeteneği ile ilgilidir.

7.7. Empati ve Dinleme

Bilgiyi paylaşma faaliyeti olan iletişim, kişilerin kendini tanıma, kendilerini ifade edebilme, duygu ve düşünceleri ile çevresiyle ilişki kurma noktasında hayati önem taşır. İnsan hem çevresiyle hem de kendisiyle bir etkileşim içindedir. İnsan kendisiyle iletişim kurduğu zaman, duygu ve düşüncelerini değerlendirir. Kendisiyle etkileşim içine girer, kendine uyarıcı gönderir, gönderdiği uyarıcıları yorumlar, geribildirimlerde bulunur ve bunun sonucunda inanç ve tutumlarında değişikliğe ve yeniden anlamlandırmaya gider. Başka bir deyişle iletişim, insan etkinliğinin olduğu her yerde bulunan ve insan ilişkilerinin, bireysel varlığın bir zorunluluğu, ayrıcalığı ve önceliği olarak değerlendirilebilir (Bingöl, 2010, s.62).

Empatik dinleme, kişiyi anlamak amacı ile kullanılan aktif dinlemedir. Karşıdakinin yaşantısı ile dünyayı görmek empatidir (Özbek, 2002, s. 25). Empatik ilkelere dikkat edilerek kurulan iletişimin sağlıklı, empatik ilkelere uyulmaması sonucu oluşan iletişimin ise sağlıklı olmayacağı ileri sürülebilir. Bu, belki sağlıklı iletişimin olmadığı ortamda empatiden, empatinin olmadığı ortamda sağlıklı iletişimden söz edilememesi anlamına da gelebilir (Pişkin, 1989, s. 775). Doğru bir biçimde iletişim kurmada asıl olan empati kurmaktır (Bayrak, 2012, s. 120).

7.8. Eğitim Sürecinde Empati Beceri ve Eğilimleri

Gardner (1993), zekanın tek bir IQ skoruyla tanımlanan bir kavram olduğu görüşünü ortadan kaldırmak için çalışmalarında yedi zeka alanı tespit etmiştir. Bunlar; dilsel, mantıksal, matematiksel, müzikal, bedensel-kinestetik, uzamsal, kişilerarası ve entrappersonal zekalardır. Gardner'in çalışması, Pink'in empati önemi hakkındaki argümanını desteklemekte ve doğrudan sınıfa bağlamaktadır. Kişilerarası zeka, "başkalarının niyetlerini, motivasyonlarını ve arzularını anlama kapasitesi"dir. Beynin sağ tarafı, yüz ifadesi ve beden dili gibi sözsüz ipuçlarına ve nüanslara katılmak gibi bu becerilerin çoğunu idare eder. Sağ taraf da resmin tamamını görür; burada beynin sol tarafı yalnızca konuşulan gerçek kelimeleri analiz edebilir, sağ taraftaki bütün resmi bağlama ve kişinin bütünsel bir görüşüne dayanır. Bu becerileri oluşturmak ve geliştirmek için iletişim kurduğumuz kişinin kişisel zekasını daha iyi anlamak için çaba sarf etmek gerekmektedir (Gardner, 1993, s.43).

Sağlıklı ve dengeli bir yaşam ancak zihinsel yaşamda her birinin diğerine eşlik etmesiyle mümkün olabilir (Goleman, 2005, s. 45). Empati, arka planın veya inançların farklılıklarının ötesinde başkalarının duygusal sıkıntılarını veya deneyimlerini tanıma ve bunlara yanıt verme becerisidir. Bu beceri, başkalarıyla olan ilişkilerin temeli, bağlanma ve bakımın temelidir (Dökmen. 2003, s. 146). Empatiyi geliştirmenin yolları:

- Başka bir kişiyle olduğunuzda, davranışlarını, ruh hallerini veya ifadelerini anlamak için dikkatinizi dışarıya odaklamaya çalışın.
- Göz teması, ifadeleri ve beden diliyle, onlara neler olup bittiğini "gösterin".
- Karşı tarafa geri bildirimde bulunun. Bu onların sözlerinin arkasındaki duyguların samimi bir yansımasıdır.

- Başkalarının hissettikleri üzüntü, öfke, pişmanlık, korku, acı, utanma ya da suçluluk duygusunu hissetmenize izin verin.
- Farklı kültürlerden, sosyo-ekonomik geçmişlerden, inançlardan veya politik fikir farklılıklarına sahip insanlarla daha fazla konuşmak için kendinizi geliştirin.
- Başkaları hakkındaki varsayımlarınıza meydan okuyun ve kişisel önyargılarınızdan geri adım atın.

Ünal (2007)'a göre, anne baba ve eğitimciler çocuklara empatik davranarak ve söylediklerini kendileri uygulayarak çocuğa iyi birer model olmalıdırlar. Bunun yanı sıra, çocuklarla sevgi ve güven ilişkisi kurmaları, çocukların duygularını anladıklarını ve hissettiklerini onların duygularını tanımlayarak ve kabul ederek ifade etmeleri, çocuklara davranışlarının başkaları üzerindeki etkisinden bahsetmeleri, onlarla başkalarının ne hissettikleri hakkında konuşmaları, çocukların kendisi ve başkaları arasındaki benzerliklere odaklanmasını sağlamaları, çocukların insanlar arasındaki farklılıkları hoş karşılamaları, başkalarını kabul etmeleri ve onlara güvenmeleri konusunda desteklemeleri çocukta empatinin gelişebilmesi açısından önemlidir. Davis (2005), çalışmasında empati kavramını teorik açıdan ele aldıktan sonra empatinin öğretilebilir olup olmadığını kuramsal yaklaşımlardan yola çıkarak tartışmıştır. Davis, empati kurma davranışının öğretilemeyeceğini öne sürmektedir.

İnsanın doğuştan getirdiği merhamet duygusunun yanında sosyal beceriler de küçük yaştan itibaren çocuğa öğretilmelidir. Bir kişinin empatik olmasının belli aşamaları vardır. Çocuklar altı yaşına gelene kadar duygusal empatiyi, daha sonra da zihinsel empatiyi öğrenirler (Tarhan, 2012, s. 100).

Sargın (1993), kişilere verilen empati eğitiminin onların empatik becerilerini arttırdığı, empatik eğiliminde ise herhangi bir değişiklik oluşturmadığı sonucuna varmıştır. Yüksel (2004), araştırmasında empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisini araştırmıştır. Deneysel çalışma sonunda yapılan analizlere göre deney grubunda yer alan öğrencilerin kontrol grubundaki öğrencilere kıyasla empatik beceri düzeylerinin anlamlı düzeyde arttığı görülmüştür. Rehber (2007)'e göre, empatik eğilim düzeyi düşük olan öğrencilerin saldırganlık davranışları, empatik eğilim düzeyi yüksek olanlara göre daha yüksek bulunmuştur.

Alver (1998), yapmış olduğu araştırmada, bireylerin uyum düzeyleri ile empatik becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bulgulara göre, bireylerin empatik beceri düzeyleri, kişisel uyumları, sosyal uyumları ve genel uyum düzeyleri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Ayrıca empatik beceri düzeyleri ile bireylerin kendilerini gerçekleştirme, duygusal kararsızlık, nevrotik eğilimler, psikotik belirtiler gibi değişkenler arasında da anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Bireylerin empatik beceri düzeyleri ile aile ilişkileri uyum düzeyleri, sosyal ilişkiler uyum düzeyleri, anti sosyal eğilimler arasında önemli bir fark bulunmamıştır. Farklı alanlarda öğrenim gören (fen-sosyal) öğrencilerin empatik beceri puanları arasında anlamlı fark olduğu ve bu farkın sosyal alanlardaki öğrencilerin lehine olduğu gözlenmiştir. Cinsiyet açısından bakıldığında ise erkek öğrencilerin empatik beceri düzeyleri kız öğrencilerden anlamlı derecede farklı çıkmıştır. Bu fark erkekler lehinedir.

TARTIŞMA

Empatik yeteneklerimiz sosyal etkileşimde merkezi bir konumdadır ve buna göre başkalarının duygularını hissetmek ve bunları ortaya çıkarmak konusundaki becerimiz kişilerarası ilişkilerde sağlıklı bir şekilde çalışmak için çok önemlidir (Blair, 2005; Eisenberg ve Miller, 1987).

Kültür, iletişim aracılığıyla sürdürülmektedir. Temel kültür kavramları iletişimin biçim ve işlevlerini; iletişimin biçim ve işlevleri de kültürel kuramların gelişimini belirlemektedir. İnsan, doğuştan kendine has bir özgünlük ve bireysel farklılıklarla dünyaya gelmesine rağmen, toplumsal değerlerle şekillenmiş, bu süreçte belli değerleri içselleştirmiş ve bazı kimlikler edinmiş sosyal bir varlıktır. İnsanın sahip olduğu bu değerler dünyası bireyin içinde bulunduğu topluma özgüdür. Fiziksel olarak özgün doğan insan, içinde bulunduğu toplumun maddi ve manevi değerleriyle donanır. Sahip olduğu bu değerler dünyası kişinin olayları algılamasında önemli bir yere sahiptir. Kısacası dünyayı ve olayları, kültürel kimliklerimizin ve onun belirlediği ölçü ve kalıplarla algılarız (Bingöl, 2010, s.73).

Sosyal bütünleşme, bir toplumda yaşayan insanların düşünce, duygu, inanç, amaç ve ideallerindeki ortaklığı ifade eder. Kültür ve eğitim, toplumsal bütünleşmede önemli bir role sahiptir. Eğitim, hem bir istikrar, hem de bir değişme aracıdır. Sosyal değişmelerle sosyal istikrar ve bütünleşme arasında dengenin sağlanması önemlidir. Ancak eğitimin özünde bireyi farklılaştırma bir amaç olup bireyler arasındaki farklılıklar arttıkça, sosyal bütünleşmenin zarar görmesi beklenebilir (Bingöl, 2010, s.73).

Bir toplumda toplumsal bütünleşmeyi sağlayan çeşitli mekanizmalar vardır. Özellikle Türkiye'deki eğitim sistemine bakıldığında milli hedeflere erişme noktasında belirlenecek politikalarda Türk eğitim müfredatı içeriği, kültürel ve ahlaki değerlerin ağırlığı ve öğrencileri disipline sokan kuralları bünyesinde barındırması önem arz etmektedir (Erol ve Çetin, 2020). Toplumda bireyler arasında bütünleşmeyi sağlayan temel araçlardan biri, ortak kültür (inançlar; değerler, semboller vb.) olup eğitimin de ortak bir kültür çevresinde insanları birleştirmesi ve böylece sosyal bütünleşmeye katkı sağlaması beklenir. Toplumsal bütünleşmenin sağlanabilmesi, ortak kültürün dışında başka koşullara da bağlıdır. Bunlar, sosyal adalet, sosyal eşitlik, fırsat ve imkân eşitliği ve gelir dağılımında dengenin sağlanmasıdır (Şişman, 2011, s. 116).

Öğretmenlerin kültürlerarası duyarlılık ve empatik eğilimlerini geliştirmeye yönelik öğretmenlik mesleğinin stresli yönleriyle daha etkili şekilde başa çıkmaya yardımcı olacak okul temelli uygulama ve stratejilerin geliştirilmesi önerilebilir. Öğretmenlerin farklı kültürlerden kişilerle ders dışı zamanlarda sosyal ve sportif aktivitelere katılımının sağlanmasının, onları kültürler arası duyarlılık ve empatik eğilimlerini artıracığı düşünülmektedir.

Göncü (2016), kültürlerarası iletişimsel yeterlik entegre edilmiş öğretimin orta düzey öncesi seviyesinde yabancı dil olarak İngilizce öğrenen Türk üniversite öğrencileri üzerindeki etkisi ile ilgili üç araştırma sorusunu incelemiştir. İlk soru bu çalışma için geliştirilen kültürlerarası iletişimsel yeterlik ölçeklerinin geçerlik ve güvenilirliğini kanıtlamayı hedeflemekteydi. İkinci soru deneysel araştırmada ön-test ve son-test olarak verilen kültürlerarası iletişimsel yeterlik ölçekleri aracılığı ile kültürlerarası iletişimsel yeterlik entegre edilmiş öğretimin etkisini ortaya koymayı hedeflemekteydi.

Son soru ise öğrencilerin dört açık uçlu soruya verdiği cevaplar ışığında öğrencilerin kültürlerarası iletişimsel yeterlik entegre edilmiş dersler hakkındaki algılarını analiz etmeyi hedeflemekteydi. Sonuçlar geliştirilen kültürlerarası iletişimsel yeterlik ölçeklerinin Türkçe çevirilerinin geçerli ve güvenilir araçlar olduğunu ortaya koymuştur. Buna ek olarak, ön-test ve son-test karşılaştırması deney grubundaki katılımcıların kültürlerarası iletişimsel tutum, beceri ve bilgilerinde önemli bir fark olmamasına rağmen kültürlerarası iletişimsel eylemlerinde önemli bir fark olduğunu ortaya koymuştur. Son olarak; ankette yer alan sorulara verilen cevaplarda kültürlerarası iletişim hakkında ve farklı kültürlerden insanlarla iletişimde, kültürlerarası iletişimsel yeterliğin rolü hakkında bu derslerin deney grubu katılımcılarının farkındalığını artırdığını göstermiştir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (1998). *Willem Von Humboldt'da Dil-Kültür Bağlantısı* İstanbul: İnkılap
- Akkoyun, F. (1982). Empatik Anlayış Üzerine *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 15(2), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Aksan, D. (1995). *Her Yönüyle Dil. Atatürk Kültür*, Ankara: Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Alver, B. (1998). *Bireylerin Uyum Düzeyleri ile Empatik Becerileri Arasındaki İlişkiler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baltaş, Z. ve Baltaş, A. (2000). *Stres ve başa çıkma yolları*. İstanbul: Remzi Yayınları.
- Batuhan, H. (2007). *Semiyotik, fanatizm ve tolerans*. Ankara: Nobel.
- Bayrak, Ç. (2012). “Çatışma Yönetiminde Öfke Kontrolü” Çatışma ve Stres Yönetimi-1 (Ed. Ceyhan, E) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2547.
- Bennett, M. (2011). A Developmental Model Of Intercultural Sensitivity The Intercultural Development Research Institute http://www.idrinstitute.org/allegati/IDRI_t_Pubblicazioni/47/FILE_Documento_Bennett_DMIS_12pp_quotes_rev_2011.pdf.
- Bingöl, C. (2010). *Kültürlerarası İletişim Sürecinde Kültür, Kültürel Kimlikler ve Çeviri İlişkisi* Yüksek Lisans Tezi Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı.

- Blair, R. J. R. (2005). Responding to the emotions of others: Dissociating forms of empathy through the study of typical and psychiatric populations. *Consciousness and Cognition*, 14(4), 698-718. doi:10.1016/j.concog.2005.06.004
- Bridge, B. (2004). *Duyguların Eğitimi*, İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Bursalıoğlu, Z. (2012). *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış*, Ankara: Pegem A.
- Burton, N. (2015) *Empathy vs. Sympathy*. <https://www.psychologytoday.com/blog/hide-and-seek/201505/empathy-vs-sympathy>.
- Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Philadelphia, PA: Multilingual Matters.
- Cengiz, S. (2008). *Hemşirelerde Empatik Eğilim ve İş Doyumu İlişkisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Coşkun, H. (2006). *Türkiye’de Kültürlerarası Eğitim. Türkiye’de Eğitim Bilimleri: Bir Bilanço Denemesi*. 1.bs. ed. Muhsin Hesapçioğlu, Alpaslan Durmuş. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çelik, V. (2006). *Türk Eğitim Sisteminde Yeni Paradigma Arayışları Bildiriler Kitabı* Eğitimciler Birliği Sendikası www.egitimbirsen.org.tr s.267-281
- Çetin, M., Gul, F.O. & Erol, I. (2018). An Analysis on School Psychological Counselors Dealing With Difference In Multicultural Contexts. *International Journal of Progressive Education*, 14(3), 93-112. doi: 10.29329/ijpe.2018.146.7.
- Dabbah, M. (2017) *What is cultural sensitivity?* <https://redshoemovement.com/what-is-cultural-sensitivity>
- Davis, C. M. (2005). Empati nedir? empati öğretilir mi? İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Çev: Ö. Sezer- S. Damar. 5, (6), 77-88.
- Doğan, M. (2013). *Görüşme Teknikleri* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2767 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1725
- Dökmen, Ü. (2003). *İletişim Çatışmaları ve Empati*, İstanbul, Sistem Yayıncılık.
- Duru, E (2002). Öğretmen Adaylarında Empatik Eğilim Düzeyinin Bazı Psikososyal Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, (12) 21-35.
- Eisenberg, N. & Miller, P. (1987). The relation of empathy to pro-social and related behaviors. *Psychological Bulletin*, 101(1), 91-119. doi:10.1037/0033-2909.101.1.91.
- Erol, İ. & Çetin, M. (2020). TBMM milletvekillerinin Türk eğitim politikalarına yönelik algılarının incelenmesi, *Turkish Studies-Education*, 15(3), 1829-1856. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.43336>
- Estrada, M. F. (2017). *Cultural Sensitivity in the Workplace* <https://extension.psu.edu/cultural-sensitivity-in-the-workplace>.
- Gardner, H. (1993). *Multiple Intelligences: The Theory in Practice*. New York: Basic Book.
- Geçtan, E. (2004). *İnsan Olmak* (4. Baskı). İstanbul: Metis
- Goleman, D. (2005). *Duygusal Zekâ (Neden IQ ’dan Daha Önemlidir)*. (Çev: B. S. Yüksel), İstanbul: Varlık Yayınları, 29. Basım.

- Göncü, E. (2016). *Kültürlerarası iletişimsel yeterlik entegre edilmiş öğretim etkilerinin kültürlerarası iletişimsel yeterlik ölçekleri geliştirilmesi yoluyla incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İngiliz Dili Eğitimi Yüksek Lisans Programı.
- Gözgenç, G. (2016). *Kültürlerarası İletişimsel Yeterliliğin Ders Kitaplarından Edinimi: "Speakout" Ders Kitabındaki Okuma Aktivitelerinin Kültürlerarası İletişimsel Yeterlilik Unsurları Açısından Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalı.
- İkiz, E. (2009). *İlköğretim Okullarında Çalışan Psikolojik Danışmanların Empati Düzeylerinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). *İnsan ve insanlar*, İstanbul, Evrim Basım Yayın Dağıtım.
- Kahraman, H. (2007). *Empatik Eğilim Eğitiminin Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Empatik Eğilimlerine ve Sorun Davranışlarına Etkisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karsantık, İ. (2019). Hesap Verebilirliğin Kavramsallaştırılması. Çetin, M. (Ed.) *Yükseköğretimde hesap verebilirlik içinde* (ss. 1-17). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kartarı, A. (2006). *Farklılıklarla Yaşamak: Kültürlerarası İletişim*. 2. bs. Ankara: Ürün Yayınları.
- Kuzgun, Y. (2006). *İlköğretimde Rehberlik*, 6. Basım, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Levent, F., & Karsantık, İ. (2018). Teacher training policies in Japan in the context of ethical values. *Turkish Journal of Business Ethics*, 11, 7–19. <http://dx.doi.org/10.12711/tjbe.2018.11.1.0003>.
- Lipps, T. (1903). Einfühlung, inner Nachahmungund Organempfindung. *Archivfürdiegesamte Psychologie* 2, 185-204.
- Öner, N. (2001). *Farklı Cinsiyet Rol Yönelimli Kız ve Erkek Üniversite Öğrencilerinin Empatik Beceri Düzeylerinin Karşılaştırılması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Özbek, F. (2002). *İşyeri İçerisindeki Sorunların Çözümünde Empatik Anlayış Geliştirmek*, (Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2002.
- Özdemir, A. (2012). "Çatışmanın Doğası: Tanımı, Türleri ve Süreci" *Çatışma ve Stres Yönetimi-1* (Ed. Ceyhan, E) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2547
- Pişkin, M. (1989). Empati, Kaygı ve Çatışma Eğilimi Arasındaki İlişki, *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 22(2), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1989.
- Rehber, E. (2007). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerine Göre Çatışma Çözme Davranışlarının İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Rube, T. (2017). *Show Empathy*, <https://www.wikihow.com/Show-Empathy>.
- Sabuncuoğlu, Z. (1982). *Endüstriyel Davranışlar*, Bursa.
- Sargın, N. (1993). *Rehber öğretmenlerin empati düzeylerinin geliştirilmesine ilişkin bir model önerisi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi.

- Stafford, J. R., Bowman, R., Ewing, T., Hanna, J., & Lopez-De Fede, A. (1997). Building culture bridges. *Bloomington, IN: National Educational Service.*
- Şişman, M. (2007). *Örgütler ve Kültürler*, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Şişman, M. (2011). “Eğitim ve Okulun Kültürel Temelleri” *Eğitim Sosyolojisi* (Ed. Boyacı, A.) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2257.
- Tarhan, N. (2012). *Duyguların Psikolojisi*, İstanbul: Timaş.
- Tekeli, İlhan. (2002). “Bilgi toplumuna geçerken farklılaşan bilgiye ilişkin kavram alanı üzerinde bazı saptamalar”, *Bilgi toplumuna geçiş: sorunsallar/görüşler, yorumlar/eleştiriler ve tartışmalar içinde* (15-46). Derleyen İlhan Tekeli ve diğerleri. Ankara: Tüba.
- Terzi, A. R. (2000). *Örgüt kültürü*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tikici, M. (2005). *Örgütsel davranış boyutlarından seçmeler*. Ankara: Nobel Yayın.
- Titchener, E. B. (1909). *Lectures on the Experimental Psychology of Thought-Processes*, New York: Macmillan.
- Topçuoğlu, H. (1975). *Genel Sosyoloji Ders Notları (Çoğaltma)*, AÜDTCF; Felsefe bölümü
- Ügeöz, P. (2003). *Kültürlerarası İletişim*. İstanbul: Üstün Eserler Neşriyat evi.
- Ünal, F. (2007). Çocuklarda Empatinin Gelişimi: Empatinin Gelişiminde Anne-Baba Tutumlarının Etkisi,” *Millî Eğitim Dergisi*. Sayı: 176, Güz.
- Williams, R. (1981). *The Sociology of Culture*. The University of Chicago Press.
- Yüksel, S. (2004). Empati Eğitim Programının İlköğretim Öğrencilerinin Empatik Becerilerine Etkisi, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi XVII (2), 341-354.*